

בעדחתיך

וזהו 'אם לא בריתי יומם וְלַיְלָה', דהיינו אלמלא מילת ערלת הבשר, לא יוכל לבוא ולהיכנס בשערי התורה ולהגות בה יומם וליילה.

אתם קרויים אדם

וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׁר עֶרְלָתוֹ (יב, ח)

'כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה, כגון מילה, דכתיב (תהלים קיט, קסב): 'שֶׁשׁ אֶזְכֶּי עַל אֲמֶרְתְּךָ', עדיין עושין אותה בשמחה. וכל מצוה שקיבלו עליהם בקטטה, כגון עריות, דכתיב (תהלים יא, ט): 'וַיִּשְׁמַע מִלְּפִי אֶת הָעַם בְּכָה לְמִשְׁפַּחְתּוֹ', עדיין עושין אותה בקטטה, דליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא' (אין כתובה שלא נמצא בה מריבה) (שבת קל, א).

מהו לשון 'עדיין'?

ביאר הגר"א (דברי אליהו): אכן, כיום בטלו הטעמים שבמצות מילה ושבעריות, ומה שאמרם לגביהם חז"ל שוב אינו תקף עוד.

הנה, לגבי מילה מצינו (נדה לא, ב): מפני מה אמרה תורה מילה לשמונה ולא לשבעה, כי אם היתה מילה לשבעה היו כולם שמחים ואביו ואמו עצבים, שעדיין היא טמאה ואסורה לבעלה, לפיכך נתקנה המילה ליום השמיני כדי שתהא אז האשה טהורה לבעלה. והנה, כיום שביטלו דם טוהר הרי גם ליום השמיני עדיין אינה נטהרת, ונמצא שבשעת המילה עדיין אביו ואמו עצבים, כיון שעודנה אסורה לבעלה.

וכן לגבי עריות, מצינו (יומא טו, א) שאנשי כנסת הגדולה ביטלו ליצרא דקריבות (ליצר של קרובותיו).

אולם, למרות זאת, תקפים דברי חז"ל, שמילה עדיין נעשית בשמחה, אף שעל פי דרכי הטבע לא היה צריך להיות כן, אלא היו אביו ואמו צריכים להיות עצבים. ולעומת זאת, מצוה של עריות ונישואין, למרות שנתבטל יצרא דקריבות, מכל מקום עדיין עושים אותה בקטטה.

וזהו לשון 'עדיין', כי חידוש יש בדבר, שלא על פי דרכי הטבע - בשמחה שבמילה ובקטטה שבכתובה.

שאלו תלמידי את רבנו הגר"א: מצוה שיש לה טעם ונתבטל הטעם מסיבה כלשהי, האם חיוב המצוה במקומה עומד, או שמא כיון שנתבטל טעמה נתבטלה המצוה?

השיבם רבנו הגר"א: מצות מילה תוכיח. אמרו חז"ל (נדה לא, ב) מפני מה אמרה תורה מילה בשמיני, כדי שלא יהיו כולם שמחים ואביו ואמו עצבים, שהיא טמאה לידה כל שבעה ימים. והנה, כיום שביטלו דם טוהר ואין אשה טהורה לבעלה עד שתספור שבעה נקיים, אם כן גם ביום השמיני אביו ואמו עצבים, ומכל מקום מלים ביום השמיני ואין ממתנינים עד שתטהר אמו לבעלה.

נמצינו למדים, שאף שבטל הטעם, מכל מקום מצוה אינה זזה ממקומה לעולם.

מדוע לא מצינו שנענשים אומות העולם בנגעים?

אָדָם כִּי יִהְיֶה כְּעוֹר בָּשָׂר... וְהִכָּא אֶל אֲחֵרֵי הַבְּהֵן (יג, ב)

'נגעים באין על לשון הרע' (ערכין טז, א). ולאורה, הרי גם אומות העולם נגועים בחטא של לשון הרע, ומדוע לא מצינו שנענשים בנגעים?

מבאר בספר אפריון (בעל קיצור שולחן ערוך): אין דין אומות העולם כדין ישראל. אומות העולם, 'האחדות' שביניהם אינה מחוייבת המציאות והיא אינה חלק ממהותם. ולא עוד, אלא גם כאשר יש ביניהם אחדות כביכול, אין זו אחדות של אמת, אלא אחדות חיצונית. ולפיכך, חטא לשון הרע, שעיקר רעתו הוא ה'פירוד' שגורם, אינו מזיק להם, כי גם אם יהיה ביניהם פירוד, לא תשתנה מהותם של אומות העולם ככהוא זה.

לעומת זאת, עם ישראל אשר נשמתו חצובה ממקור אחד והוא חלק אלוהי ממעל, הרי 'האחדות' היא חלק ממהותו, ואחדותו היא אחדות של אמת. ומכאן ניתן ללמוד את חומרת חטא לשון הרע אשר מפר את האחדות וגורם לפירוד, ולכן ציורת התורה 'בדד' ישב מחוץ למחנה מושבו' (יג, מז) ודרשו חז"ל: הוא הבדיל בין איש לאיש, בין איש לרעהו, לפיכך אמרה תורה 'בדד ישב' (ערכין טז, ב).

ישראל ערל נקרא נימול' וגוי נימול נקרא ערל'

וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׁר עֶרְלָתוֹ (יב, ג)

ואילו גבי מילת גר נאמר (שמות יב, מח): 'הַמּוֹל לוֹ כָּל זָכָר', ולא הזכיר 'בשר ערלתו', מה פשר השינוי הלשוני?

החתם סופר אמר על כך יסוד נפלא: 'לפי עניות דעתי רומז כאן, דישראל ערל נקרא 'נימול', וגוי נימול נקרא 'ערל' (עיין נדרים לא, ב), כי ישראל אינו אלא 'ערל בשר', אבל ליבו מהול לה, אבל אומות העולם ערלי לב, וכשמגיייר ומקבל דת אמת - נעשה מהול בכל, על כן לגבי ישראל אמר 'מול בשר ערלתו', שאינו מל אלא בשרו, אבל הוא בעצמותו עומד ונימול, אבל התם בקונה עבד גר שמל, לא כתיב 'בשר ערלתו', כי מילה ממש הוא, ולא רק מילת בשר'.

לאור יסוד זה, שגוי הרי הוא ערל במהותו, יישב רבי חיים הלוי מבריסק את לשון הרמב"ם (פרק ה מהלכות קרבן פסח, הלכה ה): 'כשם שמילת עצמו מעכבתו מלעשות פסח, כך מילת בניו הקטנים ומילת כל עבדיו, בין גדולים ובין קטנים, מעכבת אותו וכו', וכן טבילת אמהותיו לשם עבדות מעכבת אותו, ודבר זה מפי הקבלה שהטבילה לשפחות כמילה לעבדים'.

והקשו על דבריו, שהרי בתורה מוזכר רק שמילה וערלות מעכבים, ומנין שגיות האמה שאינה בת מילה מעכבת אף היא בעשיית הפסח?

ואולם יישב רבי חיים, מאחר וכאמור ערלות הוא שם עצם שחל על כל הגויים, הרי סובר הרמב"ם שהוא חל גם על השפחות, לענין זה שכל זמן שאינן טובלות ליהדות - נחשבות 'ערלות' ונכללות בעיני הערלות של האדון!

ואילו בעל האבני שוהם, ביאר לאור זאת את לשון הפיוט הנאמר לקראת סיומו של ליל הסדר: 'שמונה מי יודע? שמונה אני יודע: שמונה ימי מילה, ולאורה יש להעיר: הרי אין שמונת ימי מילה, שהרי התינוק אינו נימול במשך שמונת ימים, אלא רק ביום השמיני, ולא בכל שמונת הימים? ואם כן אין זה דומה לדברים האחרים שהוזכרו בפיוט, כגון: שני לוחות הברית, שלושה אבות, ארבע אמהות וכו'?

אלא לאור יסודו של ה'חתם סופר', יובן גם לשון הפיוט: שכן גם בישראל, כאשר תינוק נולד הרי הוא נקרא 'ערל', וכל גופו ומהותו ערלים, אלא שבמהלך שמונת הימים ערלותו מסתלקת לאט לאט מכל איבריו, עד שמתמצית ונשארת בערלת הגוף בלבד, שאותו צריך למול במעשה ביום השמיני.

זהו שאמר הפייטן 'שמונת ימי מילה', שכן המילה מתמשכת שמונה ימים, ומצות המילה שביום השמיני הוא רק גמר מעשה המילה!

'אם לא בריתי יומם וליילה חוקות שמים וארץ לא שמתו'

וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׁר עֶרְלָתוֹ (יב, ה)

'גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו שנאמר (ימיה לג, כה): 'אם לא בריתי יומם וְלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׁמַתִּי" (נדרים לא, ב).

והנה, לא רק על מילה דרשו חז"ל את הפסוק 'אם לא בריתי וכו', אלא אף על תורה, וכמו שמצינו (שם לב, א): 'גדולה תורה שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר: 'אם לא בריתי', משמע אפוא, כי 'אם לא בריתי' מדבר גם לענין תורה וגם לענין מילה.

ומעתה יש לבאר את משמעות הכתוב 'אם לא בריתי יומם וליילה חוקות שמים וארץ לא שמתו'. לגבי תורה, הדבר הוא כפשוטו, שהרי נאמר בה 'וְהָיְתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה' (יהושע א, ח). ואולם, מה ענין לילה אצל מילה, והלא מילה אינה נוהגת בלילה.

התוספות יום טוב יישב, שיש לפסוק הפסוק, וכך יש לפרשו: 'אם לא בריתי - אזי - יומם וליילה' - דהיינו בעולם הזה שדומה ללילה, ובעולם הבא שדומה ליום - חוקות שמים וארץ לא שמתו'.

ורבי עקיבא איגר (שו"ת, מהדו"ק מב) כתב עוד ליישב, שאכן אם לא בריתי מכוון לתורה ולמילה כאחד, אלא ששתיהן קשורות זו לזו. הנה, ידוע שהמילה החיצונית של ערלת הבשר היא כניסה ומבוא למילה הפנימית מערלת הלב, וכשימול ערלת לבבו אז יהיו חדרי לבו פתוחים להבין ולהשכיל אמרי התורה ומצוותיה.

אמרו חז"ל: 'אתם קרויים אדם ואין הנכרים קרויים אדם' (יבמות סא, א). וכל כך למה - לפי ש'איש' ו'אנוש' ישנם בלשון רבים - 'אנשים', ואילו 'אדם' לעולם יבוא רק בלשון יחיד, להורות וללמד כי רק בישראל שייך מושג של 'אחדות'.

וזהו אמר הכתוב: 'אדם כי יהיה בעור בשרו', דהיינו, אם לא נהגתם כ'אדם', ועל ידי מעשיכם גרמתם לפירוד, ונענשתם בנגעים שבאים על כך, תקנתכם היא - 'והובא אל אהרן הכהן או אל אחד מבניו הכהנים', המסמלים את השלום והאחדות, וילמדו מדרכם ויטיבו מעשיהם.

בשנת תרע"ב התקיים בעיר קייב שברוסיה משפטו של רבי מנדל בייליס, שהעלילו עליו שרצח כביכול תינוק נוצרי לשם ניצול דמו לאפיית מצות. כל העולם היהודי נדעזע וחרד לגורל בייליס, שהיה גורלו של כל העם היהודי.

רבי מאיר שפירא, ראש ישיבת חכמי לובלין, פנה אז לרבה הראשי של מוסקבה הרב מזא"ה וסיפק לו חומר להפריך את טענות הקטיגוריה, כי התלמוד הוא המסית הראשי להרוג בנוצרים. ה'הוכחה' הראשית של הקטיגוריה היתה מאמרו של רבי שמעון בר יוחאי: 'אתם קרויים אדם ואין עובדי כוכבים קרויים אדם' (יבמות סא, א), כלומר, שרק היהודים הם בני אדם, בני גזע עליון, ואילו אומות העולם לאו.

אמת מיוחדת זו - אמר רבי מאיר שפירא - הטבועה בתכונות העם היהודי גנוזה במאמר זה. הנה, כלל הוא 'כל ישראל ערבים זה בזה' (שבת לט, א), ואם כן גורלו של יהודי אחד, כמו מנדל בייליס, למשל, נוגע לכל העם היהודי כולו, החרד לגורלו ועושה את כל המאמצים להסיר מעליו את הקולר.

מה, למשל, היה היחס של העולם הגויי אילו היה נשפט על עלילה דומה גוי אחד באיזו ארץ נידחת? רק בני העיר שבו מתגורר אותו גוי היו מגלים ענין בעלילה, בני המדינה היו מגלים לכל היותר קצת סקרנות, ואילו אנשים שמוחוץ לגבולות המדינה בודאי שלא היו מתעניינים כלל.

זה איפוא ההבדל בינינו לביןם: 'אתם קרויים אדם' - בעוד של'איש' יש לשון רבים, הרי ש'אדם' יבוא לעולם בלשון יחיד. ואכן, אם נשפט בעם ישראל מנדל בייליס אחד, מיד ניצב כל העולם היהודי לצדו כאיש אחד בלב אחד וכאדם אחד - 'ואין עובדי כוכבים קרויים אדם' - 'אנשים' הם קרויים אבל לא 'אדם'.

אין טומאת נגעים וטהרתן אלא על פי כהן

והובא אל אהרן הכהן או אל אחד מבניו הכהנים (יג, ב)

'גזירת הכתוב היא שאין טומאת נגעים וטהרתן אלא על פי כהן' (רש"י). מבאר במקדש מרדכי: 'זה לעצמת זה עשה האלקים' (קהלת ז, יד). לעומת המצורע, אשר מפקיר את לשונו וחוטא לזולת, טהרתו תלויה במוצא פיו של הכהן, שעליו נאמר 'פי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה בקשנו מפייהו פי מלאכה' (צבקות הוא' (מלאכי ב, ז).

וזהו ביאור דברי הגמרא על אותו כהן אשר אמר 'הגיעני כזנב הלטאה', בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול (פסחים ג, ב).

ולכאורה, מה ענין ייחוסו של הכהן ללשון המגונה שהוציא מפיו?

אלא מהות הכהן היא 'פה קדוש', ולפיכך אם נקט בלשון שאינה מעולה, אות הוא שאינו כהן והריהו פגום בייחוסו.

הטעם שסימני טומאה בנגעים הם בצבע לבן

והנה שאת לבנה בעור והיא הפכה שער לבן וטומאו הכהן (יג, יא)

יש להבין, הטעם שסימני טומאה בנגעים הם בצבע לבן, כמו שאמרו 'אבות הטומאה: בהרת - עזה כשלג, שאת - כצמר לבן', ואם כהה מראיתו בהסגר הוא סימן טהרה.

במאור ושמש ביאר, כי הנה עיקר חיות האדם הוא הדם, כמו שכתוב (דברים יב, כג): 'פי הדם הוא הנפש', וההולך בקדושה ועוסק בתורה ובמצוות, אז פניו מצהיבות באדמימות מחמת שהקדושה מרבה ומגביר חיות בנפשו שהוא בהדם, ואם חלילה הולך בדרך לא טוב, אז גורם עקירת וחלישת כח הנפש דקדושה, ומכיון שהוא ממעט בחיותו על כן פניו מתלבנות והאדמימות מתמעטת.

והנה כשנסתלק מהאדם כל חיותו ונעשה מת, אז הוא אבי אבות הטומאה, וממילא אם אזיל (-הלך) ממנו מקצת החיות, נחשב לאב הטומאה,

ולכן המצורע שיש בו לבנינות יתירה טמא הוא, כי נעקר החיות דקדושה מאותו אבר שבו פגם.

וכשהוכה מראיתו בההסגר, זה סימן שחזר בתשובה והמשיך לעצמו חיות לאבר ההוא כי חזרה האדמימות, ולכן מוטהר בזה.

כולו הפך לבן - טהור הוא

כלו הפך לבן טהור הוא (יג, יג)

מפני מה אם כולו הפך לבן הרי הוא טהור?

מבאר החפץ חיים, לימדתנו התורה דרך חיים ותוכחות מוסר. ציוותה התורה על המצורע לישב בדד מחוץ למחנה, ולא יהיו טמאים יושבים עמו, כדי שיתעורר להיטיב דרכיו ולהכניע לבו לה'. ואכן, אם יעשה וינהג כך - יטהר.

והנה, כל ההרחקות והגדרים שציוותה עליו התורה, הן רק כאשר נראה הנגע בחלקי גופו, זעיר שם זעיר שם, כי אז אמנם יש חשש שהאדם לא ישים לבו אל הנגע ויאמר כי אך מקרה הוא.

אולם כשפשטה הצרעת בכל גופו וכסתהו מכף רגל ועד ראש, שוב אין מקום לחשוש שהאדם ימשיך להכביד את לבו. אזרבה, ודאי יכנע אז בכל לבו לפני ה' אלוקיו. והכנתו - טהרתו.

קטע זה מהספר החדש אדברה בעדותיך - חומש ויקרא

החש חולי באחד מאבריו עליו להתעורר לתקן מצוות הנעשות באבר זה

אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת והיה בעור בשרו לנגע צרעת והובא אל אהרן הכהן או אל אחד מבניו הכהנים (יג, ב)

בימינו אמנם אין אנו זוכים להנהגה ניסית גלויה של עונש מידי המגיע לאדם על חטאי הדיבור, אולם עדיין עלינו לדעת ששום פגע לא קורה לאדם סתם כך, ללא סיבה. אם יש לאדם מכאוב כלשהו באחד מאבריו גופו, בהכרח שיש לקדוש ברוך הוא איזו תביעה כלפיו הקשורה באותו איבר.

רבי נפתלי צבי יהודה ברלין, הנצי"ב מוולוז'ין, נמנע כל ימיו מלהזדקק לרופאים. בכל פעם שהיה לו איזה חולי היה נמנע מלהתייעץ עם רופא, והסביר שאם הקדוש ברוך הוא שלח לו מכאוב זה, בהכרח שהוא זקוק לכפרה על איזה מעשה שעשה, ואין כל צורך להשקיע מאמץ לבטל כאב זה, כיון שזו גזירה שנגזרה עליו משמים, ויש לחזור בתשובה על כל ההנהגות הקשורות באותו איבר שהוא חולה, וכך יוכל להרפא.

פעם אחת לא חש בטוב במשך מספר ימים. בני ביתו דחקו בו שילך להיבדק אצל רופא, אך הוא סירב. לאחר כמה ימים, שהמצב לא השתפר והלחצים מצד בני המשפחה נמשכו, הסכים להבדק. הגיע רופא. איבחן את מחלתו, ורשם לו מרשם לתרופה שאותה הוא צריך ליטול. מיד כשיצא הרופא מביתו, נטל הנצי"ב את המרשם, קרע אותו לגזרים, והשליכו לפח. בני ביתו לא הבינו את המתרחש, ושאלו אותו: אם לא רצית להעזר ברופא, מדוע הסכמת להיבדק? ואחר שהסכמת להיבדק, מדוע זרקת את המרשם לפח?

'אתם מכירים את הנהגתי משכבר הימים, ענה להם הנצי"ב. 'לעולם אינני נזקק לרופאים. מדוע נראה לכם שהפעם הסכמתי? הסיבה לכך היתה שתמיד אני יודע איזה איבר כואב לי, ואני מתבונן אלו מצוות שייכות לאותו איבר. כך אני יודע מה עלי לתקן כדי להרפא. אולם הפעם הרגשתי מיחוש כללי בגוף, ולא ידעתי מה מקור המחלה. לכן הסכמתי להזדקק לאבחנתו של הרופא, כדי לדעת איזה איבר בגוף מהווה את מקור המחלה, כדי שאוכל לתקן את המצוות הקשורות לאותו איבר, אך ברפואות של הרופא אין לי שום צורך'.

יהי רצון שנוכה בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל' - חודש טוב ומבורך

לשמיעת השיעורים בקול הלשון: 073-3718073
לקבלת העלון בעייל: adabrabedotecha@gmail.com